

Jsem pravoslavný v ČR. Jak a čím se liším od ateistů?

Autoři: Andrea Petíková, Tomáš Stejskal, Ondřej Šindar

Obrázek 1: Pravoslavný chrám v Karlových Varech

1)

Úvod a cíl práce

Křesťanství s více než dvěma miliardami věřících patří k nejrozšířenějšímu světovému náboženství. Mezi hlavní křesťanské církve patří katolická, protestantská a námi vybraná církev pravoslavná. I přesto, že pravoslavných v České republice ubývá, nalezneme na našem území stále významný počet příslušníků tohoto náboženství. Tato práce je zajímavá i z hlediska, že ateisté oslavují některé stejné svátky jako pravoslavní.

Cílem semestrální práce je odpovědět na výzkumnou otázku: Jaké jsou hlavní společné rysy a odlišnosti mezi životem pravoslavného a většinovou ateistickou společností v České republice? Na výzkumnou otázku bude zodpovězeno pomocí výzkumných podotázek. Cílem této práce bude tedy vytvořit obraz věřícího (pravoslavného) v porovnání s ateistickou většinou v České republice.

Předmětem výzkumu bude nahlédnout do života ateisty a pravoslavných. Semestrální práce se především soustředí na odlišnosti mezi nimi, a zaměřuje se především na oblasti: představení pravoslavné víry (prameny pravoslavné víry, jakým způsobem věřící přichází k pravoslavné víře, projevy víry - modlitba, pravoslavná architektura - ikony, pravoslavné kostely a pravoslavný kříž). Dále ve vlastní práci jsou zmíněni pravoslavní v České republice (pravoslavná církevní obec v ČR a statistiky o pravoslaví) včetně dodržování jejich tradic a svátků. Věřící pravoslavné víry se odlišují. Co do počtu věřících, to do počtu různých tradic a zvyků - odlišují se například frekvencí návštěv bohoslužeb. Výsledky vyplývající z výzkumu nejsou aplikovatelné na celou pravoslavnou společnost, ovšem respondenti byli vybíráni s pečlivým uvážením.

Výzkumná otázka:

Jaké jsou hlavní společné rysy a odlišnosti života pravoslavného ve srovnání s většinovou ateistickou společností?

Výzkumné podotázky:

Jak se liší stravovací návyky pravoslavného a ateisty?

Jak se liší způsob oblékání pravoslavného a ateisty?

Jaké svátky a tradice slaví pravoslavní a ateisté?

Jak vypadá běžný den pravoslavného a ateisty?

Liší se trávení volného času pravoslavného a ateisty?

Jak pravoslavní vnímají ateistickou majoritu? / Jak ateisté vnímají pravoslavné?

Metodologie

V práci „Jsem pravoslavny v ČR. Jak a čím se liším od ateistů?“ je využita kombinace jak kvalitativních, tak kvantitativních výzkumných metod. Tyto výzkumné metody mají rozdílné techniky sběru dat, jejich vyhodnocení a i samotné zaměření výzkumu. Za kvalitativní metody (hlubší zaměření výzkumu, ovšem menšího souboru respondentů), Dismanem popisované jako „nenumerické šetření a interpretace sociální reality“²⁾, které jsou použity v empirické části práce, se bere technika polostandardizovaných rozhovorů. Mezi výhody lze řadit možné sondy tazatele, flexibilita, kontrola prostředí a návratnost. Za nevýhodu se může pokládat velký počet informací, malý počet vzorků a v neposlední řadě i časová náročnost.³⁾ Pro sběr dat byla vybrána technika polostandardizovaných rozhovorů. Jednotlivé výpovědi respondentů jsou uvedeny v příslušných kapitolách, kde nalezneme pro srovnání výpovědi pravoslavných i ateisty.

V práci je pro výzkum vybrán polostandardizovaný rozhovor se dvěma zástupci pravoslavné církve a jedním zástupcem většinové společnosti, ateistou. Otázky byly pokládány respondentům osobně a následně byly rozhovory porovnávány, za účelem zjištění, zda a v čem se liší každodenní život zkoumaných skupin. Odpovědi byly v průběhu rozhovoru zaznamenávány a vhodně byly připraveny i doplňující otázky, které sloužily k hloubkovému rozhovoru. Cílem hloubkových rozhovorů je porozumět zkoumané problematice, příp. ji doplnit o nově nabyté informace od respondentů. Samotný terénní výzkum proběhl hladce bez jakýchkoli překážek. Rozhovory s pravoslavnými byly provedeny 24. 11. 2016 a rozhovor s ateistou o den později, 25. 11. 2016. Jako technika sběru dat byla zvolena osobní schůzka se všemi respondenty. Pro následné upřesnění nejasností a detailů odpovědí byla také využita emailová komunikace.

Pro účely této práce jsou vybráni dva zástupci pravoslavné církve – muž ve věku 35 let (A) a žena ve věku 29 let (B), poté i jeden zástupce ateistické většiny ve věku 28 let (C). Oba zástupci pravoslavné církve dodržují určité zvyky a tradice, některé však již dodržují za trochu jiných podmínek. Pravoslavní respondenti žijí v České republice téměř 10 let. Respondent A pracuje ve stavebnictví, respondent B je momentálně na mateřské dovolené. Respondent C pracuje v sektoru bankovníctví. Všichni respondenti byli vstřícní a všechny rozhovory se nesly v přátelském duchu.

Tabulka 1: Přehled narátorů

Respondent	Věk	Vyznání	Rodinný stav
A	35 let	pravoslavné	ženatý
B	29 let	pravoslavné	vdaná
C	28 let	ateista	svobodný

Literární rešerše

O dějinách pravoslavné církve v 19. a 20. století včetně Podkarpatské Rusi pojednává publikace **Nástin dějin pravoslavné církve v 19. a 20. století** autora *Pavla Marka*. Kniha se zabývá uceleným pohledem na pravoslavnou komunitu, a to na území českých zemí, Slovenska a Podkarpatské Rusi v průběhu posledních 200 let. V knize je řešena problematika formování ortodoxní církve. Pozornost je věnována především postavení pravoslavné církve v období komunismu. Autoři nabízí čtenářům zasvěcený pohled do církevních a společenských dějin pravoslavné církve.⁴⁾ Další publikací, která se zabývá pravoslavnými je publikace **Naše pravoslaví**, autorem je metropolita *Kryštof*. Popisuje velice detailně vnitřní život pravoslavné církve. Věnuje se také dvoutisíciletým dějinám církve a je ukončena přehledem současných církví. Vysvětluje význam víry jako základ duchovního života.⁵⁾

Kniha **Evropské Vánoce v tradicích lidové kultury**, jejíž autory jsou *Věra Frolcová* a *Eva Večerková*, se zabývá pravoslavnými svátky a dá se považovat za navazující práci na dílo **Vánoce v české kultuře**, od autora *Václava Frolce a kol.* Kniha čtenáře vtáhne do kulturních tradic spojených s oslavou Vánoc západních i východních evropských národů. Mnoho svátků majících křesťanské, stejně tak i mimokřesťanské kořeny, se dochovalo do současnosti. Ještě dlouhou dobu po zavedení křesťanství zůstala vánoční doba pro Evropany dobou tajemného období. Vánoce by měly být pro všechny obdobím radosti a pospolitosti, kniha dokládá, že všichni z nás jsou členi rovného společenství. V knize je také nastíněna západní a východní podoba Vánoc a symboly, které se objevují ve středu zájmu těchto rozdílných kultur.⁶⁾ **Postní pokrm podle pravoslavné tradice** autorky *Jany Baudišové* obsahuje krátké texty vysvětlující smysl postu. Poskytuje přehled pokrmů s popisem přípravy a uvádí postní dny v pravoslavném církevním roce.⁷⁾

Podle **Filosofického slovníku** je ateismus autorem *Břetislavem Horynou* formulován takto: ateismus (z řec. Atheos, bezbožný) je v nejobecnějším slova smyslu zpochybňování či popírání reálné existence toho, co se chápe a uznává jako Bůh, božstvo, bohové, spjaté s formulováním vlastního, neteistického názoru na skutečnost.⁸⁾

Podobně líčí pojem ateismus i autor knihy **Vzestup a pád moderního ateismu**, *Jan Jandourek*. Tvrdí, že většinou jde o odmítnutí existence Boha, popřípadě nějakých duchovních bytostí, jako jsou bohové, bohyně, andělé, ďábel apod. Říká však také, že tento pojem je již starý a kdysi ho používali stoupenci různých náboženství proti sobě navzájem. Tvrdí také, že novověký ateismus je charakteristický použitím racionální argumentace při popírání Boha či jakéhokoli transcendentálního bytí. V každém případě vidíme, že přes všechny rozdíly je základem ateismu různě motivované a různě zdůvodněné popírání Boha a náboženství.⁹⁾

Vlastní práce

Ateismus

Ateismus z religionistického hlediska můžeme rozlišit podle toho, zda je zaměřen na doktrínu, nebo na životní praxi. Praktický ateismus je především rezignací na náboženství jakožto vztah, respektive na individuální a sociální projevy tohoto vztahu (modlitba, rozjímání, účast na bohoslužbách, aplikace náboženské doktríny na mravní život apod.). Takový praktický ateista může případně teoreticky uznávat, že Bůh je (často v podobě onoho známého ono něco je). Praktický ateismus bývá často

výrazem filozofického agnosticismu. Lze říci, že je to rozvinutí do podoby praktického životního postoje. Pro to, co zde máme na mysli výrazem praktický ateismus, bude charakteristická pozice vyjádřena nikoli pouze prohlášením: *Nevím jak to je...*, nýbrž ještě také, a to je důležitý rozlišující prvek: *... a nezajímá mne to.* ¹⁰⁾

Představení pravoslavné víry

Slovo pravoslaví je staroslověnským překladem řeckého slova orthodoxia a vymezuje rozdíl mezi pravoslavnou církví a ostatními křesťanskými vyznáními. Řecký termín orthodoxia se skládá ze slov orthé – pravdivý, pravý, správný a doxa. Pojem doxa je na jedné straně označením pro smýšlení, nauku, víru, a na straně druhé znamená také oslavu. Pravoslaví, pravoslavná církev či ortodoxní církev (z výše uvedeného řeckého orthodoxia) je křesťanská církev složená z vícero územních církví, které dohromady tvoří pravoslavné společenství. ¹¹⁾

Vznik pravoslavné církve se uskutečnil na základě příslibu Krista Spasitele při jeho Nanebevstoupení, v den Letnic. Věrouka pravoslavné církve spočívá na Písmu svatém a na všeobecné církevní tradici. Církevní tradice je uchována jednak v řádu církve a jejím životě, jednak ve spisech sv. Otců. ¹²⁾

Pravoslavná církev je společenstvím samosprávných místních církví, z nichž každá je autokefální, tj. řízená vlastním nejvyšším představitelem - prvním z místních biskupů. Existuje jako společenství 15 autokefálních a 2 autonomních, pravoslavných, ortodoxních církví. K pravoslavné víře se hlásí hlavně obyvatelé Řecka, Ruska a dalších slovanských zemí. Velké komunity pravoslavných se nachází i v Kanadě, USA či v Austrálii. Do ostatních zemí se šířilo především emigrací. Postupně se rozšířila do všech koutů světa. K nám ji přinesli svatí Cyril a Metoděj ve druhé polovině 9. století.

Pravoslavná víra uvádí šest základních pramenů víry. Řadí se mezi ně **svatá tradice** – což je každodenní život Božího lidu. Je to vlastní život církve inspirovaný a vedený svatým Duchem. Dalším je **svaté písmo** – je to nej přednější dílo svaté tradice. Písmo svaté bylo vytvořeno církví pro církev. Mezi spisy, které jsou považovány za prameny víry jsou **spisy svatých otců**, které vysvětlují základní učení církve a brání pravou víru. Vzory, podle nichž se má žít opravdový křesťanský život jsou **životy svatých**. Významnou složkou víry je **modlitba a liturgická bohoslužba**. Nejdůležitější z nich je svatá liturgie. Představuje společné dílo Božího lidu a setkání se samotným Bohem. Posledním je **vyznání víry**. Bylo formulováno na základě nejstarších textů. Zpívá nebo se čte při každé liturgii – viz Otče náš. ¹³⁾

Vyznání pravoslavné víry

Pravoslavní křesťané vyznávají svoji víru krátkým textem, který byl sestaven na prvním a druhém všeobecném sněmu. Církev pak mnohokrát opakovala zákaz ubírat něco ze znění tohoto symbolu nebo k němu něco přidávat. Na neporušenost prvokřesťanské víry kladou pravoslavní zásadní důraz. ¹⁴⁾

Ikony a jejich symbolika

Ikona je zobrazení Krista, Bohorodice, andělů, světců a dalších duchovních fenoménů v pravoslaví. Uctívání ikon se zrodilo ve 2. stol. a rozvoj zaznamenalo ve 4. stol. Nejstarší zachovalé deskové ikony jsou ze 6. stol. Ikona je v kontextu světového i evropského umění výjimečná svým zaměřením -

zobrazuje vtěleného Boha - Ježíše Krista, zobrazuje svatost, má za úkol vést člověka na cestě k Bohu, vyjevovat mu vizuálními prostředky ducha Božského zjevení, silou své duchovní krásy a silného dojmu, kterým působí na diváka, přivést ho k rozjímání o Božích věcech a připravit ho na sjednocení se s Kristem, které se děje při modlitbě a při přijímání svatých Tajin. Ikony a jejich uctívání je jevem pro pravoslaví natolik typickým, že by se dalo konstatovat - pravoslaví bez ikon není pravoslavím.¹⁵⁾

Nejvýznamnější jsou samozřejmě ikony, zobrazující **Pána Ježíše Krista**. Kromě ikon, které jej zobrazují v nejrůznějších situacích jeho pozemského života a vztahují se tak spíše k jednotlivým svátkům, existují samozřejmě zobrazení Krista jako osoby, ukazující jej samého.

Další ikonou je **ukřižování**. V katolické církvi je tak Spasitel zobrazován od dvanáctého století, jako trpící člověk, přičemž moment utrpení je stále více zvýrazňován. V pravoslavné církvi se běžně zobrazuje Kristus přibitý na kříži, ale jinak nežli na západě. Kristus tu má poklidný a vyrovnaný výraz. V pravoslavné víře je neobyčejná silná úcta k **Matce Boží**, Přesvaté Bohorodici a vždy k Panně Marii. Nejčastěji je zobrazována, jak ve svém náručí drží malého Ježíška. Často jsou také vyobrazovány ikony svatých: **Jan Křtitel, Andělé, Apoštolé**. Samostatně, nebo jako osoby doprovázející Krista jsou zobrazováni **Starozákonní spravedliví**. Mezi starozákonné spravedlivé jsou počítáni praotcové lidského rodu od Adama přes Noema a Abraháma, dále patriarchové Abrahám, Izák, Jákob a jeho synové, proroci a soudcové a bohabojní králové.¹⁶⁾

Kříž

Pravoslavný kříž je symbolem ortodoxní víry. Bývá často bohatě zdoben. Je trojramenný, má dvě vodorovná ramena a spodní rameno je šikmé.

Obrázek 2: Pravoslavný kříž

17)

Pravoslavný kostel (chrám)

Chrám je místo posvěcené archijerejem (název duchovního), kde se schází věřící při bohoslužbách a ve slavnostní dny. Své architektonické kořeny mají pravoslavné chrámy v byzantské architektuře. Původní architektura se časem měnila, avšak většina prvků se zachovala dodnes. Pravoslavný chrám

má specifický vzhled. Před samostatným vchodem je prostranství, kterému se říká papert'. V minulosti toto prostranství bylo určeno pro kající se žebráky a věřící. Chrám se rozděluje na tři hlavní části: předsíň chrámu, střední část - loď chrámová a oltář. Všechny chrámy jsou obvykle zakončeny kupolí, která má připomínat nebe. Právě tam jdou všechny prosby a myšlenky věřících.

Obrázek 3: Pravoslavný kostel v Koločavě

18)

Obrázek 4: Pravoslavná kaple v Mižhirje

19)

Typickým znakem pravoslavných chrámů je ikonostas, což je přehrada oddělující oltář od chrámové lodi opatřená ikonami. Pravoslavný chrám má velmi bohatý interiér, je zdoben náročnými malbami, mozaikami, freskami a ikonami. Střední část chrámu je místo určené pro věřící. Na jeho levé straně stály ženy, na pravé muži. Vzadu mohli stát kající se z vyšších vrstev. Dnes se již ale toto rozdělení nedodrжуje.²⁰⁾ Nejznámějším pravoslavným chrámem v Čechách je chrám sv. Cyrila a Metoděje v Resslově ulici.

Obrázek 5: Pravoslavné chrámy v Praze

21)

Pravoslavní v ČR

Pravoslavná církevní obec v České republice

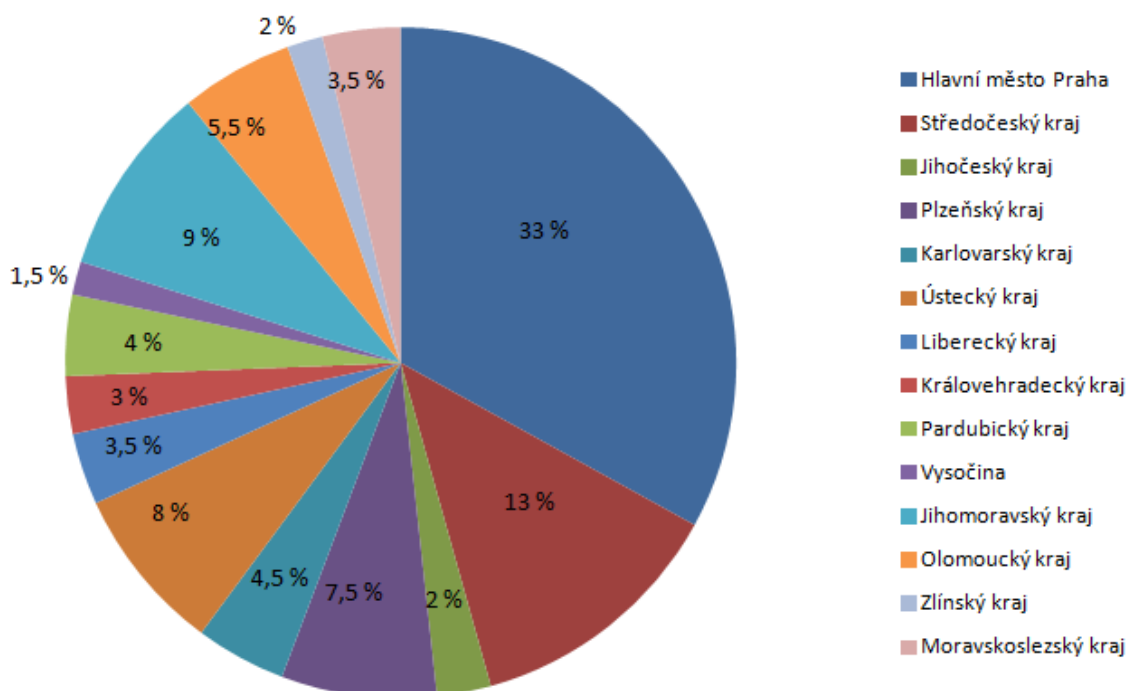
I přes významnou ateistickou většinu na našem území, zde mají pravoslavní svou „základnu“, kterou tvoří přibližně 20 tisíc věřících. Pravoslavná církev v českých zemích se dělí na dvě eparchie: Pražská pravoslavná eparchie a Olomoucko-brněnská pravoslavná eparchie. Eparchie je územní správní jednotka řeckokatolických, pravoslavných a východních církví, v jejímž čele stojí eparcha (sídelní biskup). Kromě těchto správních jednotek Česká republika disponuje řadou pravoslavných církevních obcí. Hlavní město čítá na 8 pravoslavných církevních obcí, po celé republice poté nalezneme 46 církevních obcí, 4 bohoslužebná střediska a 3 další pravoslavné zařízení.²²⁾

Statistiky o pravoslaví v ČR

Poslední sčítání lidu, domů a bytů z roku 2011 hovoří o většině lidí bez náboženského vyznání. Počet věřících v České republice dle sčítání činil 2 175 087, z čehož největší podíl tvořili příslušníci římskokatolické církve. K pravoslavné církvi se v České republice hlásí dle sčítání 20 533 věřících. Tohle číslo však nezahrnuje příslušníky ruské pravoslavné církve, kterých nalezneme na našem území 5844. Sčítání lidu z roku 2011 také hovoří o počtu věřících pravoslavné církve dle pohlaví. K církvi se hlásí 10063 mužů a 10470 žen.²³⁾

Graf 1: Podíl pravoslavných věřících v krajích ČR

Podíl pravoslavných věřících v krajích ČR

24)

Pravoslavné svátky a tradice

Pravoslavný kalendář

Pravoslavní používají solární kalendář, který má celkem 365 dní. Solární kalendář je dostupný ve dvou modifikacích, z nichž obě pravoslavná církev používá. Např. ruská, gruzínská a srbská církev používá kalendář juliánský (neboli starý) kalendář – zavedený C. Iuliem Caesarem v Římě, když se psalo 1. století před Kristem.

Gregoriánský (nebo tzv. občanský kalendář, který je užíván i ateisty) se považuje za nový kalendář, je zaveden papežem Řehořem XIII. roku 1582. Tuto modifikaci solárního kalendáře používá např. řecká, bulharská, rumunská a cařihradská církev. Juliánský kalendář je opožděn o 13 dní, například když je podle juliánského kalendáře 25. prosince, je podle gregoriánského už 7. ledna dalšího roku.

Pravoslavnou modifikací je „smíšený kalendář“ (gregoriánský kalendář), v němž se dají nalézt mimo nepohyblivých svátků i pohyblivé. Zde zodpovídáme na otázku, proč Velikonoce (a svátky, které na ně navazují) slaví všechny pravoslavné církve v jeden den. Téměř všechny pravoslavné církve používající gregoriánský kalendář jej užívají ve zmíněné upravené podobě.

Používání gregoriánského či juliánského kalendáře není otázkou víry ani církevních kánonů. Jediným kanonickým předpisem je výnos z 1. všeobecného sněmu, jež byl uskutečněn v roce 325. Pravidlem je, že Velikonoce nesmí být slaveny dříve, než nastane jarní rovnodennost, a to společně s židovským Pesachem. V případě gregoriánského kalendáře můžou Velikonoce připadnout na totožné datum s Pesachem, dokonce i před něj.

Pohyblivé a nepohyblivé svátky

Pohyblivé svátky mohou připadat na různá data, ovšem musí být vždy zachován stejný den v týdnu. Vedle samotných Velikonoc (podle kterých se pohyblivé svátky řídí) se jedná o svátky velikonočního cyklu: Květná neděle (vjezd páně do Jeruzaléma), Velký čtvrtek, pátek a sobota. Jako další svátky sem patří Antipascha (Neděle Tomášova), Nanebevstoupení Páně, Seslání sv. Ducha a další.

Nepohyblivé svátky připadají vždy na stejné datum, ovšem naopak na jiný den v týdnu. Mezi tyto svátky řadíme například Vánoce nebo Křest Páně.

Nejvýznamnější svátky

Velikonoce

Velikonoce (Pascha neboli Vzkříšení Páně) jsou pro pravoslavné nejvýznamnějším svátkem v roce. Na oslavu Velikonoc připadá 1. neděle po 1. jarním úplňku. Velikonoce (ze staročeských slov „veliká noc“) patří vůbec k nejstarším svátkům. Hlavním cílem Velikonoc je oslava zmrtvýchvstání Ježíše Krista. Pravoslavní si Velikonoce připomínají každou neděli, oproti ateistům, kteří berou Velikonoce především jako oslavu příchodu jara.

Výpověď ateisty naznačuje, jak v České republice slaví Velikonoce. *„Na Velikonoce zdobíme vajíčka všemi barvami a na různé způsoby, připravíme velikonoční výzdobu – především dekorace zajíčků, kuřátek a pojmáme s rodinou Velikonoce spíš jako příchod jara než jako duchovní svátek.“*

Oproti tomu pravoslavný respondent o Velikonocích tvrdí: *„Velikonoce jsou pro nás nejdůležitějším svátkem v roce, ostatní svátky se od Velikonoc odvíjí. Velikonoce pro nás znamenají oslavu života a soustředění se jen na pozitivní věci, ty negativní zahazujeme za hlavu a zapomínáme na hříchy.“* Druhý respondent doplňuje: *„Když se řekne Pascha, jedná se o oslavu zmrtvýchvstání Ježíše Krista, Velikonoce si připomínáme každou neděli v roce.“*

Mezi hlavní velikonoční tradice se dá řadit 40-ti denní půst (který představuje oproštění od světa a směr k Bohu), Strastný týden (kde každý den v týdnu má svůj význam) a Světlý týden. Půst nastává pro pravoslavné 40 dní před Velikonocemi a je dle zásad pravidla „akrivie“. Akrivie stanovuje, že věřící má jíst pouze suché potraviny, tzn. bez oleje či tuku, což respondenti potvrzují. K pití mají prý pouze vodu, nic jiného nepijí. Mezi postní jídla se řadí například chléb, sůl a vařená zelenina. Nepostní jídla by mohla pravoslavného rozptylovat při důležitých svátcích. Ovšem půst, kdy se člověk může najíst až po setmění, většina nezvládá, popř. nedodržuje v plném rozsahu. Této dovolené „úlevě“ se říká „ikonomie“, ovšem měla by být projednána s duchovním.²⁵⁾

Oba respondenti se přiznávají, že jíst pouze jedenkrát za den a to až po setmění je pro ně nesmírně náročné, proto toto pravidlo v Čechách nedodržují. Poté ještě druhý respondent dodává, že tuto „úlevu“ s duchovním neprojednává. Respondent B se k tomu nechce vyjadřovat, ale z výrazu tváře je patrné, že s duchovním tuto „úlevu“ také neprojednává, prý tak koná mnoho pravoslavných (alespoň tedy těch, co jsou v Čechách).

Na konci 40 denního půstu začíná Strastný týden neboli Velký týden (poslední týden před Velikonocemi). Denně se slouží bohoslužby, každý den jsou jiné. Na půst (tzn. úpravu jídelníčku) jsou pravoslavní zvyklí, půst dodržují každou středu a pátek, dále na Velký svatý půst, Petropavlovský půst, půst před zesnutím přesvaté Bohorodice, Filipovský půst a mnoho jednodenních půstů, ovšem půst na Strastný týden je co se týče půstu nejvíce striktním.

Zelený neboli Čistý čtvrtek je připomínána poslední večeře Ježíše Krista. Večer přichází na řadu čtení velkopáteční jitřní, kde se čtou pašije – jedná se o celkem dvanáct úryvků z evangelií týkajících se

utrpení Ježíše Krista. Ve čtvrtek se připravují tradiční velikonoční pokrmy a zdobí se vajíčka. Tento zvyk dodržuje i většina ateistů, ovšem ti zdobí vajíčka různými barvami a způsoby. Pravoslavná církev barví vajíčko nejčastěji na červenou barvu, což je tradice východních států – červená barva symbolizuje krev, která byla prolita Ježíšem. „*Vajíčko uvaříme natvrdo a obarvíme na červenou barvu, postačí nám k tomu pouze cibule, barvy nekupujeme. Takto nabarvíme zhruba 20 vajec.*“

Tradičním pokrmem je například pascha (tvaroh smíchaný s cukrem, ořechy a rozinkami) a kulič (druh chleba, který se jí především v Rusku a Gruzii, v České republice jako alternativa pečen mazanec zdobený plátky mandlí). Druhý respondent udává, že paschu na Velikonoce dělá, ovšem ne vždy dle tradiční receptury, ale podle sebe a chutí, někdy smíchá tvaroh i třeba se skořicovým cukrem, citronovou kůrou nebo do něj vmíchá jiné sušené ovoce než rozinky – např. sušené švestky nebo brusinky. Respondent A (manžel respondentů B) udává, že takto inovuje spoustu pokrmů, že v kuchyni je zběhlá a že ji to baví.

Velký neboli Červený pátek je dnem, kdy byl Ježíš Kristus zabit ukřižováním. Sobota se považuje za poslední den Strastného týdne, tento den se slouží bohoslužby po celý den. Ze soboty na neděli v noci se koná tzv. trojnásobný slavnostní církevní průvod kolem chrámu, chrám je osvětlen a vyzdoben květinami, kněží jsou v nejsvětlejším rouchu. Když se pravoslavní vrací domů z půlnoční bohoslužby, berou si s sebou tzv. „Kristovo světlo“. Toto světlo symbolizuje Boha, kterého nikdo neviděl, ale ukázal nám ho Ježíš Kristus.

Po Strastném týdnu přichází na řadu Světlý neboli Paschální týden. Jelikož jsou Velikonoce oslavou života, v tuto dobu se nekonají modlitby pro zesnulé a dveře ikonostasu zůstávají otevřené pro veřejnost. Následující neděle po Paschálním týdnu se nazývá nedělí Tomášovou, připomíná se, jak apoštol Tomáš nechtěl věřit tomu, že Ježíš vstal z mrtvých.²⁶⁾

Co se týče Velikonoc, další odlišností je pojetí pomlázky. Respondent nám vysvětluje, že pomlázky nepletou ani nekupují, nejsou na to prý zvyklí, a to proto, že na východě (pozn. odkud pochází) je málo vrb. Proto ani v Čechách tento „komerční doplněk Velikonoc“ pro ateisty nevyhledávají. Z rozhovoru ovšem i navzdory pomlázce vyplývá, že nejvíce byly zvyky a tradice dodržovány v rodné zemi, kde je k tomu rodiče a prarodiče vedli, ale když se děti respondentů narodili v České republice, některé tradice nejsou dodržovány, ba dokonce jsou nahrazeny či zrušeny jinými, těmi „ateistickými“.

Vánoce

Druhým nejvýznamnějším svátkem jsou pro pravoslavné Vánoce. Pokud bychom brali v potaz ateisty, pro ně jsou Vánoce mnohem významnějším svátkem než Velikonoce. Výpověď ateisty je následující: „*Vánoce neberu jako církevní svátek, ale jako tradiční a lidový svátek, 4 neděle před začátkem Vánoc zapalujeme s rodinou první svíčku na adventním věnci a vždy chystáme také vánoční výzdobu včetně stromku. Na Štědrý den nejím maso, večer pouze rybu (jakoukoli). Slavnostní večere probíhá v rodinném kruhu, všichni se slavnostně oblečeme, u večere vzpomínáme na zesnulé příbuzné, otec má proslov – při kterém hodnotí uplynulý rok, po večeri si rozdáváme dárky.*“

Pro ateisty jsou Vánoce symbolem především rodinných setkání a dobrého jídla. Kristovo zrození je slaveno v noci z 24. na 25. prosince. Naopak pro pravoslavné jsou Vánoce především oslavou Kristova narození, slaví se z 6. na 7. ledna. Doba adventní (advent = příchod) začíná v neděli 4 týdny před Vánocemi a je i oslavou příchodu nového církevního roku. Během něj by mělo být omezeno jídla, tance, zpěvu apod., přichází tzv. postní období. Adventní čas je pro pravoslavné ukončen odpolednem Štědrého dne.²⁷⁾

Pravoslavným začíná předvánoční půst 28. listopadu a končí po 40 dnech večerní bohoslužbou. Od 2.

ledna začíná vánoční období, tzn. striktnější půst. A jak vypadá u pravoslavných vánoční čas a atmosféra oslavy Kristova zrození? Výpovědi pravoslavných jsou následující: „Štědrý den jsme na východě slavili vždy v noci z 6. na 7. ledna, tak jsme to udělali i po první dva roky pobytu v Čechách, ale víte, když máte malé děti, které nejsou zvyklé na tradiční pravoslavné Vánoce, nezbyvá vám nic jiného, než se přizpůsobit těm „českým“ Vánocům. Problém nastal na začátku nového roku, když jsem syna vyzvedávala ze školky a plakal, že se mu všichni smáli, že k Vánocům nic nedostal. Děti jsou ještě malé na chápání náboženského vyznání, že to může mít každý tak trochu jinak. Vánoce jsme se tedy rozhodli slavit z 24. na 25. prosince, každopádně ty „lednové“ slavíme také.“

Respondenti nám popisují, jak připravují i „české“ cukroví, že cukroví z východu je totiž mnohem pracnější. Jak ateista, tak pravoslavní zmínili, že co se týče výroby jesliček, tento symbol Vánoc si doma nevyrábí, ale naopak si ho rádi dojdou prohlédnout na vánoční trhy v centru města. Na Štědrý den po dobu celého dne nejí až do setmění. Vykoupou se, svátečně se oblečou a přichystají štědrovečerní tabuli. Mezi výzdobu patří samozřejmě také vánoční dekorace a ozdobený stromeček (jako u ateistů). Na čtyři strany ubrusu se vloží seno a česnek jako symbolika štěstí v příštím roce. Na stole nesmí chybět ani obrázek Ježíše, malý betlém a talíř navíc pro náhodného kolemjdoucího nebo Ducha předků. Dále jsou zde prý položeny 3 chleby, které symbolizují 3 krále. Do jednoho kulatého chleba se zapeče mince, a kdo ji najde, bude šťastný a spokojený v příštím roce. Před večeří se rodina pomodlí a během večeře nevstávají od stolu.

Respondent nám ke štědrovečerní tabuli dále sdělil: „Na stole by správně mělo být 12 druhů jídla, ovšem ne vždy se nám povede vše navařit a napéct, jelikož v České republice je mnohem méně státních svátků než u nás. Mezi tato jídla patří například kutja, což je sladký dezert z pšenice, medu, oříšků, máku, rozinek, před hodováním si každý tohoto dezertu trochu dáme. Dále se nachází na stole vzvar (kompot ze sušeného ovoce), ten máme také vždy, jelikož tato dvě sladká jídla symbolizují narození a smrt Krista. Pak máme pyrohy (vařené šátečky plněné bramborami a zelím), já je dělám s houbovou omáčkou, holubce (zelné listy plněné rýží), když je čas, tak dále uvařím boršč nebo i další polévku, salát z fazolí a červené řepy, dušenou zeleninu, houby na různé způsoby, ze sladkého dále koblihy nebo moučník z medového perníku. Po večeří se opět pomodlíme a jdeme na půlnoční mši. Pak přijdeme domů a dáme si jako česká rodina řízek nebo rybu s bramborovým salátem, po nich dortíky a české cukroví, ale už jsme dost plní, takže tomu moc nedáme.“

Zbylé jídlo se ze stolu nesklízí, nechává se zde přes noc, a to pro Ducha předků. Po večeří si rozdávají dárky (na ty pravoslavné Vánoce si dají jen menší symbolické dárečky). Místo Ježíška nosí dárky děda Mráz na saních s koňským spřežením. Na východě se chodí koledovat, nejprve děti a později dospělí, ale v Čechách tuto tradici neprovozují. Další den, tzn. 25. prosince, se koná bohoslužba kolem 9-10 hodiny dopoledne. Konec pravoslavných Vánoc se datuje na 19. leden.

Názor ateisty na pravoslavného a naopak

Podle ateisty nelze pravoslavného na první pohled poznat. „Od pohledu pravoslavné nepoznám, vím pouze, že mají výstřední kostely, které nelze přehlédnout, hezky zdobené.“ Žádného osobně nezná, nemá tedy na pravoslavné náboženství žádný názor, ovšem přijímá je prý dobře. Rozdíl mezi ateistou a pravoslavným vidí v tom, že „pravoslavný věří v Boha a ateista nevěří v Boha“.

Pravoslavní respondenti považují pravoslavnou víru za jediné a pravé poznání, vysvětlují to tím, že pravoslavná víra se ze všech křesťanských nauk neodchýlila od tradic prvotní rané křesťanské církve. Ovšem české ateisty respektuje, stejně jako oni je.

Běžný den, strava, oblékání a volný čas ateistů a pravoslavných

Běžný den ateisty začíná budíčkem v 7 hodin ráno, poté probíhá hygiena, práce do cca 17-18h, nákup

a domácí pohoda a odpočinek, sledování pořadů v televizi, opět hygiena a okolo půlnoci chodí spát. Běžně nesnídá, jen o víkendech a volných dnech, když má po ránu a dopoledne na snídani čas, preferuje vejce se šunkou nebo ovoce. Na oběd si vybírá z poledního menu, je mu jedno, zda si dá českou či zahraniční kuchyni. K večeři si dává něco teplého, například polévku nebo těstoviny.

Do práce nosí džíny, tričko, příp. mikinu, na doma tepláky, do společnosti košili se svetrem. Preferuje především pohodlné oblečení. Ve volném čase cestuje po České republice i do zahraničí, chodí do kina, navštěvuje restaurace s přáteli, rád vaří, spí a provozuje outdoorové aktivity se psem.

Běžný den pravoslavného začíná budíčkem kolem 6 hodiny ráno, poté se od ateisty ani moc neliší, muž chodí do práce a žena se stará o děti a domácnost. Týden probíhá tak, že 6 dní (pondělí až sobota) mají dělat něco pro své tělo a duši a sedmý den děkovat Bohu, že se ve zdraví dožili konce týdne. Každou neděli v roce si navíc připomínají Velikonoce. Pravoslavný preferuje ke snídani pšeničnou kaši či ovoce. Středy a pátky pro ně znamenají postní dny, nesmí používat tuky a oleje. K tomu respondenti uvedli: „*V tyto dny konzumujeme především chléb se solí a dušenou zeleninu. Jíme tedy hlavně suché potraviny.*“

Co se týče oblečení, pravoslavného od ateisty nerozeznáme, nosí také běžné oblečení. Do kostela se oblékají slušně a barvy volí spíše v tmavších odstínech, není ovšem tak pravidlem. Respondentka uvedla, že do kostela nosí na hlavě šátek. Ve svém volném čase pravoslavní respondenti rádi tráví čas se svou rodinou, příbuznými či kamarády. Dále respondenti zmínili: „*Kromě odpočinku se rádi s rodinou vydáme na víkendovou procházku po Praze*“

Závěr

Cílem bylo zkoumání hlavních společných rysů a odlišností mezi životem pravoslavného a většinovou ateistickou společností v České republice.

Co se týče běžného dne, pravoslavný respondent vstává kolem 6:00, ateista o hodinu později, jinak náplň jejich dne je podobná, žena se stará o děti a domácnost, muž chodí do práce. Ateista chodí do práce 5 dní v týdnu, poté 2 dny odpočívá, pravoslavný by měl 6 dní něco dělat pro své tělo a duši, 7. den má odpočívat a děkovat bohu, že se dožil konce týdne. Ve volném čase se liší ateista a pravoslavný ve větším měřítku. Ateista preferuje cestování, chození do kina, posezení v restauraci s přáteli či aktivity se psem, pravoslavný tráví svůj volný čas v rodinném kruhu či s blízkými přáteli, a to buď doma, nebo v kostele, kam chodí na bohoslužby do kostela, příp. chodí rádi na klidné procházky.

Pravoslavný oproti ateistovi každou středu a pátek dodržuje postní dny, kdy nejí nic s olejem a tukem, ale tzv. „suché potraviny“, nejčastěji se jedná o chléb se solí a vařenou zeleninu. Také oproti ateistovi nesní tolik masa a na snídani preferuje pšeničnou kaši nebo ovoce, nepřipadá v úvahu, že by někdy nesnídal. Ateista také snídá ovoce nebo vejce se šunkou, ovšem jen o víkendech nebo ve volných dnech, běžně přes pracovní týden nestíhá snídat. Na první pohled ve způsobu oblékání ateistu a pravoslavného nerozeznáme. Jediný rozdíl může být v tom, že ateista preferuje pohodlný oděv, pravoslavný chodí častěji ve slušném společenském oděvu, barvy volí spíše tmavších odstínů, nic výstředního či barevného. Do kostela nosí muž nejčastěji košili a oblek, žena dlouhé šaty a šátek.

Velikonoce a Vánoce ateista i pravoslavný slaví, nalezneme zde ovšem společné i odlišné prvky. Ateista bere Velikonoce především jako oslavu příchodu jara, připravuje dekoraci velikonočních motivů a vajíčka všech barev včetně pomlázky, nechodí na bohoslužby, nedodržuje půst a Velikonoce pro něj znamenají mnohem méně než Vánoce. Pro pravoslavného jsou Velikonoce naopak

nejvýznamnějším duchovním svátkem v roce, oslavuje zmrtvýchvstání Ježíše Krista. Velikonoce si pravoslavní připomínají každou neděli oproti ateistům, pro které Velikonoce znamenají období pár dní v roce na jaře. Pravoslavný barví vajíčka na červenou, což má zakotvenou symboliku a před Velikonocemi drží 40denní půst dle pravidel akriwie. Oproti beránkovi, kterého má na stole ateista v čase Velikonoc, připravují pravoslavní sváteční pokrmy, například paschu a kulič (respektive jako ekvivalent mazanec s plátky mandlí). Na pomlázku si prý nepotrpí, zdůvodňují to tím, že na východě je vrba nedostatkovým zbožím, roste jich tam málo, takže na ni nejsou vlastně ani zvyklí. Respondenti ovšem tvrdí, že už si na zvyky a tradice tolik nepotrpí jako na východě, některé zvyky již postupně nahrazují těmi „ateistickými“.

Pro ateistu jsou Vánoce nejvýznamnějším svátkem v roce co se určitých tradic a zvyků týče, pro pravoslavného jsou 2. nejvýznamnějším svátkem (až po Velikonocích). Ateista slaví Vánoce z 24. na 25. prosince, pravoslavný z noci 6. na 7. ledna a bere Vánoce jako oslavu Kristova narození, ateista spíše jako čas rodinných setkání a slavnostního jídla. Ateista nedodrжуje ani ve vánočním období půst, pro pravoslavného začíná 28. listopadem a trvá celkem 40 dní. Vánoční výzdobu ateista i pravoslavný dodrжуjí podobnou, až na štedrovečerní tabuli, kde pravoslavný připraví na všechny čtyři strany ubrusu seno a česnek (což jsou symboly štěstí v příštím roce). Ateista také nejí přes den maso, večer rybu, pravoslavný má na štedrovečerní tabuli celkem 12 druhů postních jídel a „typickou českou štedrovečerní hostinu“ v podobě kapra/řízku s bramborovým salátem také, ovšem až po půlnoci. Před hostinou pravoslavného se chodí na půlnoční mši, ateista kostel nenavštívuje. Dárky si rozdávají ateisti i pravoslavní respondenti na „český“ Štědrý večer, jelikož s malými dětmi si na to tak zvykli. Ovšem pravoslavným dětem nepřináší dárky Ježíšek jako v ateistické rodině, ale děda Mráz, který přijíždí na saních s koňským spřežením. Pokud zůstanou na stole ateistické rodiny zbytky jídla, sklídí se ze stolu, ovšem u pravoslavných se zde pokrmy nechávají pro Ducha předků či pro případného kolemjdoucího. Zajímavým zjištěním bylo, že i pravoslavná rodina připravuje „české“ cukroví, je prý na přípravu méně náročné než to připravované na východě. Konec Vánoc se pro ateistu datuje příchodem tří králů (Kašpara, Melichara a Baltazara, tj. 6. ledna), u pravoslavného jsou Vánoce ukončeny 19. lednem. Dalšími významnými svátky kromě Vánoc a Velikonoc jsou pro pravoslavného například narozeniny členů rodiny, pro pravoslavné dalších více než 10 svátků, například Nanebevstoupení Páně či Květná neděle.

Z práce vyplývá, že pravoslavná víra je pro respondenty nesmírně důležitou součástí života, ale po dlouholetém pobytu v České republice postupně spoustu tradic a zvyků přizpůsobují těm „ateistickým, resp. českým“. Nicméně i přesto dodrжуjí některé významné zvyky a tradice pravoslavného náboženství. Celkově lze také shrnout, že ateista je oproti pravoslavnému stále v pohybu a má méně odpočinku, který je pro pravoslavného velmi důležitým prvkem života.

Seznam použité literatury

- 1) DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2007. 374 s., ISBN 978-80-246-0139-7.
- 2) HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4.
- 3) MAJEROVÁ, Věra, MAJER, Emerich. *Kvalitativní výzkum v sociologii venkova a zemědělství - část I*. Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta. Praha: CREDIT, 1999. 158 stran. ISBN 80-213-0507-X.
- 4) MAJEROVÁ, Věra a kolektiv. *Sociologie venkova a zemědělství*. Česká zemědělská univerzita v

Praze, Provozně ekonomická fakulta. Praha, 2000. 254 stran. ISBN 978-80-213-0651-6.

5) JANDOUREK, Jan. *Vzestup a pád moderního ateismu*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2981-7.

6) HORYNA, Břetislav (ed.). *Filosofický slovník*. 2. rozš. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-7182-064-4.

7) DOROTEJ a kol. *Naše pravoslaví*. Praha: Metropolitní rada pravoslavné církve, 1978

8) VAVŘINCOVÁ, V. *Malá encyklopedie Velikonoc*. Praha: Libri, 2006, s. 379 ISBN 80-7277-292-9

9) VAVŘINCOVÁ, V. *Malá encyklopedie Vánoc*. Praha: Libri, 2001, s. 286 ISBN 80-7277-077-2

Přílohy

Otázky z dotazníku pro respondenty:

- 1) Jak vypadá Váš běžný den?
- 2) Jak nejraději trávíte volný čas?
- 3) Jak vypadá Vaše běžná denní strava?
- 4) Máte specifický styl oblékání? Co nejraději nosíte?
- 5) Jaké svátky a tradice během roku dodržujete?
- 6) Jaké dny v roce jsou pro Vás nejvýznamnější?
- 7) Myslíte si, že je na první pohled rozdíl mezi pravoslavným a ateistou?
- 8) V čem si myslíte, že spočívají hlavní rozdíly mezi pravoslavným a ateistou?
- 9) Jaký máte názor českou populací? / Jaký máte názor na pravoslavné?

===== Zdroje =====

Počet shlédnutí: 79

¹⁾
Česká televize. [online]. Cit.2016-11-17. Dostupné z:
<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/1605005-nejvetsi-pravoslavny-chram-v-cesku-opet-zari-nad-karlovy-mi-vary>

²⁾
DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2007. 374 s., ISBN 978-80-246-0139-7.

³⁾
HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4.

4)

MAREK, Pavel a Martin LUPČO. *Nástin dějin pravoslavné církve v 19. a 20. století: prolegomena k vývoji pravoslaví v českých zemích, na Slovensku a na Podkarpatské Rusi v letech 1860-1992*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2013. ISBN 978-80-7325-293-9.

5)

KRYŠTOF. *Naše pravoslaví: o pravoslavné víře a životě pravoslavné církve u nás*. Vyd. 3. Praha: Pravoslavná církev v českých zemích a na Slovensku, 2009. ISBN 978-80-254-6230-0.

6)

FROLCOVÁ, Věra, VEČERKOVÁ, Eva. *Evropské Vánoce v tradicích lidové kultury*. Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7429-006-0

7)

BAUDIŠOVÁ, Jana a Anna PODRACKÁ. *Postní pokrmy podle pravoslavné tradice*. Olomouc: Fontána, 2003. ISBN 80-7336-112-4.

8)

HORYNA, Břetislav (ed.). *Filosofický slovník*. 2. rozš. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-7182-064-4.

9)

JANDOUREK, Jan. *Vzestup a pád moderního ateismu*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2981-7.

10)

ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Přehled religionistiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-384-0.

11)

Pravoslaví na Mělníku. [online]. Cit.2016-11-16. Dostupné z: <http://www.pravoslavi-melnik.com/>

12)

Pravoslavná církev v českých zemích a na Slovensku [online]. Cit.2016-11-17. Dostupné z: <http://pravoslavnacirkev.cz/Nase-vira/historie-crkve/>

13) 14)

Pravoslavná církev v českých zemích a na Slovensku [online]. Cit.2016-11-17. Dostupné z: <http://pravoslavnacirkev.cz/Nase-vira/>

15)

Křesťanská Orthodoxy: Pravoslavné křesťanství východní [online]. [cit. 2016-11-30]. Dostupné z: http://www.orthodoxia.cz/ikony/ikony_1.htm#NADP2

16)

Pražská eparchie: Pravoslavná církev v českých zemích a na slovensku [online]. [cit. 2016-11-30]. Dostupné z: <http://pravoslavnacirkev.cz/Nase-vira/crkev-n-umn/>

17)

Theofil - pro život z víry. [online]. Cit.2016-11-27. Dostupné z: <http://revue.theofil.cz/revue-clanek.php?clanek=58>

18)

Pravoslavný kostel v Koločavě. Zdroj: archiv autora

19)

Pravoslavná kaple/kostelík v Mižhirje. Zdroj: archiv autora

20)

DOROTEJ a kol. *Naše pravoslaví*. Praha: Metropolitní rada pravoslavné církve, 1978

21)

Světlo pravoslaví - Misionářský informační portál. [online]. Cit.2016-11-27. Dostupné z: <http://info.pravoslaviecz.cz/praha/>

22)

Pravoslavná církev v českých zemích a na Slovensku [online]. Cit.2016-11-16. Dostupné z: <http://pravoslavnacirkev.cz/Farnosti/Organizace/>

23)

Český statistický úřad [online]. Cit.2016-11-17. Dostupné z: <https://www.czso.cz/>

24)

Graf - vlastní zpracování. Zdroj: Český statistický úřad [online]. Cit.2016-11-17. Dostupné z: <https://www.czso.cz/>

25)

O půstu. [online]. [cit. 2016-11-14]. Dostupné z: http://www.orthodoxia.cz/kalendar/jak_pust.htm
26)

VAVŘINCOVÁ, V. *Malá encyklopedie Velikonoc.* Praha: Libri, 2006, s. 379 ISBN 80-7277-292-9
27)

VAVŘINCOVÁ, V. *Malá encyklopedie Vánoc.* Praha: Libri, 2001, s. 286 ISBN 80-7277-077-2

From:
<https://www.hks.re/wiki/> - **Hospodářská a kulturní studia (HKS)**

Permanent link:
https://www.hks.re/wiki/zs2016:jsem_pravoslavny_v_cr.jak_a_cim_se_lisim_od_ateistu

Last update: **29/05/2024 19:41**

